

Zelenka, Miloš

Roman Jakobson v kontextu české slavistiky 20. let

In: *Roman Jakobson*. Mikulášek, Miroslav (editor). 1. vyd. V
Brně: Masarykova univerzita, 1996, pp. [161]-169

ISBN 8021014377

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/132376>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ROMAN JAKOBSON V KONTEXTU ČESKÉ SLAVISTIKY 20. LET

Miloš Zelenka (Praha)

Historikové Pražského lingvistického kroužku (PLK) zaznamenali fakt rezervovaného poměru strukturální školy k literární slavistice, resp. ke komparatistice, která synekdochicky asociovala „vlivologické“ studium folklórní tematologie slovanských národů¹. Jestliže Mukařovský koncipoval svou strukturální estetiku výlučně na materiálu české literatury, stanovisko lingvistů v PLK bylo odlišné: směřovalo k názoru, že objektivní zkoumání slovanského společenství je možné pouze v oblasti jazykových diferencí a analogií; bariéru nedůvěry překonával jen komparatisticky orientovaný F. Wollman². Rovněž prezentace tezí PLK na 1. mezinárodním kongresu pro slovanskou filologii (1929) znamenala zdůraznění jazykového základu slavistických studií, o jejichž zaměření, podstatě a pracovních metodách se od počátku století intenzivně diskutovalo³. Jak širší koncepce nespecifikované slovanské filologie, kterou načrtli O. Hujer a M. Murko v redakčním úvodu prvního ročníku *Slavie*⁴, tak užší pojetí srovnávací vědy o jazyce, jež bylo blízké PLK, vyplývaly z přirozeného procesu difference kdysi celistvé klasické filologie v dílčí „moderní“ jazykovědě; zároveň vycházely z Jagičova teoretického konceptu, který vylučoval vše, co přesahuje sféru jazyka, resp. umělého a folklórního písemnictví⁵. V rámci filologického chápání české meziválečné slavistiky však existovaly rozdílné názory na vztah jazykové a literární složky slavistických studií; aktuální byla zejména otázka, zda slovanské literatury

-
- 1 Srv. Chvatík, K.: *Tschechoslowakischer Strukturalismus — Theorie und Geschichte*. München 1981. V a ch e k, J.: *the Linguistic School of Prague*. Bloomington and London 1966. W e i l e k, R.: *Discriminations: Further Concepts of Criticism*. New Haven 1970.
  - 2 Srv. *K metodologii srovnávací slovesnosti slovanské*. Brno 1936. *Slovesnost Slovanů*. Praha 1928.
  - 3 Tyto diskuse byly v odborné literatuře již podrobně komentovány; informativním způsobem je shrnuje např. K u d ě l k a, M.: *O pojetí slavistiky*. Praha 1984. W o l l m a n, S.: *Česká škola literární komparatistiky*. Praha 1989.
  - 4 *Úvodem*. *Slavia* 1, 1922, nepodepsáno.
  - 5 J a g i č, V.: *История славянской филологии*. Санкт-Петербург 1910. Dále stať *Prošlost i budoucnost slovenske nauke (slavistike)*. In: *Prace lingwistyczne ofierowane J. Baudouinovi de Courtenay*. Kraków 1921, 16–20.

tvorí hodnotovou a vývojovou danost, kterou lze analogicky zkoumat jako geneticky přfbuzné slovanské jazyky.

S. Wollman v stati *Slovanská filologie 1992*⁶ připomněl u nás neznámou studii R. Jakobsona *The Kernel of Comparative Slavic Literature* (1953), v níž tento badatel zrekapituloval teoretické reflexe zabývající se srovnávacím studiem slovanských jazyků a literatur, dále zformuloval vlastní představu vědeckého sporu a eventuálního řešení⁷. Jakobson postřehl, že vědecky zavádějící postulování „zvláštní slovanské kultury“, tj. společného jazykového a literárního dědictví (A. Meillet, S.N.Trubeckoj, J.Baudoin de Courtenay ad.), částečně souviselo se subjektivismem politicky motivovaných postojů (A. Brückner), částečně s nedoceněním estetické funkce jazyka ve vztahu ke srovnávacímu studiu slovanských literatur, které tradičně podceňovaly otázky poetologické a versologické. V souladu se svou lingvisticko-sémiotickou orientací Jakobson v 50. letech považoval jazyk a jazykovou přfbuznost za „jediný, nezbytný, objektivní znak slovanství“⁸, přičemž v závěru svých úvah o literární složce slavistiky připustil existenci obecného systému srovnávací slovanské literatury, avšak stává se jejich přirozeným základem.

Jakobsonův pozitivní náhled na literární složku slavistiky, který byl paradoxně spojen s kritikou svých původních vzorů S.N.Trubeckého a J. Baudouina de Courtenay, je neodmyslitelný od poznání postojů v 20. letech, kdy mladý vědec teprve vstupoval do kontextu české literární vědy a kdy vycházel z rigorózně lingvistického stanoviska často namířeno s ostrým kriticismem proti starším vědeckým metodologiím.

V knize *Новейшая русская поэзия*, napsané ještě v roce 1919 v Moskvě (Praha 1921), Jakobson na materiálu futuristické poezie V. Chlebnikova analyzoval umělecky tvárný prostředek a jeho realizaci, tj. básnický jazyk a jeho diferenční vlastnosti. V souladu s názory V.Šklovského o zastaralosti konvenčního protikladu kategorií „obsah“ a „forma“ spatřoval „zvědečtění“ literární teorie ve zkoumání „literárnosti“ jednotlivých textů, tedy v tom, co tyto texty činí specificky literárním faktem s jistými charakteristikami. Už v této tezi bylo implicitně naznačeno, že básnický jazyk necharakterizuje v zásadě žádná vlastnost, ale jeho funkce, tj. způsob využití této vlastnosti. Dosavadní subjektivismus studia dějin jazyka a literatury, zejména básnického jazyka, vyplýval z neujasněného předmětu zkoumání (konglo-

6 W o l l m a n , S . : *Slovanská filologie 1992*. Slavia 61, 1992, č. 4, 351–362. K této zásadní studii odkazujeme v celém našem textu a zároveň se snažíme navázat na některé její podněty (tam i viz bibliografii autorů, o nichž v našem článku mluvíme a které z nedostatku místa podrobněji nezachycujeme).

7 J a k o b s o n , R . : *The Kernel of Comparative Slavic Literature*. In: Harvard Slavic Studies I, 1953, 1–17.

8 I b i d . , 62.

merát odvozených — „дармощенных“ disciplín), jednak z absolutizace historizujícího přístupu, v němž minulost byla vždy hodnocena pod zorným úhlem přítomnosti. Chce-li však poetika aspirovat na skutečnou vědeckost, musí se zřít každého hodnocení. Pozornost je třeba věnovat poezii současných básníků, přičemž právě jejich poetický jazyk lze studovat systémově, v konfrontaci tří momentů: 1. dané básnické tradice, 2. na pozadí praktického jazyka přítomnosti a 3. básnické tendence, která si hledá svůj výraz. Poezie jako jazyk v estetické funkci je podle Jakobsona indiferentní k předmětu zobrazení, je „výpovědí“ zacílenou na výraz, zatímco v praktickém a emocionálním jazyce tato vlastnost ustupuje do pozadí na úkor funkce komunikativní. Vynikající umělecká díla mohou přirozeně rušit jakoukoli logickou motivaci, protože neoperují s myšlenkami, ale pouze s jazykovými (básnickými) fakty, která jsou rovnocenná a která si formují vlastní uměleckou realitu. Jakobson zde aplikoval Šklovského pojem „прием“ (umělecký postup), který se stal metodologickou direktivou ruské formální školy. Podle Jakobsona literární věda musí uznat „прием“ za svého jediného hrdinu, protože jednotlivé druhy umění jsou generovány formováním materiálu, který má sám o sobě vlastní hodnotu: jestliže hudba vzniká formováním zvukového materiálu, poezie je formováním slova. Formu samotnou subjektivně pociťujeme jako výsledek jisté entropie či dezorganizace materiálu na pozadí předchozího vývoje, přičemž jakékoli pokusy o interpretaci formy a její axiologizaci jsou relativní.

Ačkoli Jakobson patřil k zakládajícím členům Opojazu s O. Brikem, B. Ejchenbaumem, L. Jakubinským, J. Polivanovem, V. Šklovským, J. Tyňanovem ad., jeho raná vědecká činnost je spjata především s Moskevskou univerzitou, kde studoval v letech 1914–1918 na historicko-filologické fakultě a kde se roku 1915 stal prvním předsedou Moskevského lingvistického kroužku. Jestliže od svých učitelů z Moskevské univerzity (Durnovo, Fortunatov, Šachmatov, Ščepkin, Ušakov ad.) si Jakobson společně s S.N. Trubeckým odnesl zájem o otázky strukturní morfologie jazyka, výzkumy petrohradského profesora I.V.Ščerby a jeho žáka L.Jakubinského jej orientovaly k vědomí difference mezi projevy psanými a mluvenými, zejména ke zvukové stránce jazyka. Za své vysokoškolské stáže v Petrohradě roku 1916 se Jakobson badatelsky i osobně sblížil s V.Šklovským a účastnil se založení Opojazu, Společnosti pro bádání o jazyce básnickém, přesto se však publikačně na prvních opojazovských sbornících roku 1916 a 1917 nepodílel. Teprve druhá Jakobsonova studie *О чешском стихе, преимущественно в сопоставлении с русским* (Berlin-Moskva, 1923) vyšla v pátém svazku *Сборники по теории поэтического языка*, zároveň signalizovala badatelovu větší spjatost s českým kulturním a vědeckým prostředím; v přepracovaném znění byla publikována pod názvem *Základy českého verše* (Praha 1926).

Komparatistický základ práce vyplýval ze srovnávacího zkoumání rytmicko-syntaktických zvláštností a celkové estetiky českého a ruského verše s přihlédnutím k ostatním slovanským i neslovanským jazykům. Již v předmluvě Jakobson motivoval genezi své studie neexistencí zásadnější práce z oblasti slovanských metrických systémů. Srovnávací metodu badatel chápal jako „nepostradatelný podklad lingvistické charakteristiky toho či onoho veršování“⁹, jako nástroj analýzy variantnosti a invariantnosti jazykových jevů, dovolující „plně ocenit vztah mezi formou a materiálem“¹⁰. Zároveň Jakobson korigoval hranice a možnosti srovnávací metody: komparativní zkoumání slovanských veršových systémů nemůže být mechanicky vyvozeno ze srovnávací mluvnice slovanských jazyků, ale musí vycházet ze vzájemné konfrontace diferencí veršových systémů s diferencemi příslušných jazyků, a to na základě existujících jazykových shod a analogií.

Jakobsonova metrická teorie čerpala z rozboru tří nezákladnějších prvků české prozodie: kvantity, přízvuku a mezislovného předělu. Badatel zde usiloval vymezit „poměr mezi kvantitou a dynamickým přízvukem a určití jejich významotvornou úlohu v jednotlivých jazycích“¹¹. Část dobové kritiky však badatelovy teoretické postuláty pochopila jako nefunkční obranu časomíry, polemizující s versologickou koncepcí J. Krále.¹² Jakobson ale nesledoval obhajobu kvantitativní metriky; věcně konstatoval neuspokojivý stav české nauky o verši, která ovlivněna Královou prozodickou teorií vyvozovala zákonitost o přízvukování z praktického jazyka, nikoli z konkrétních básnických faktů. Králova mechanická paralela mezi praktickým a básnickým jazykem vedla k prosazení prozodických pravidel na podkladě normativních estetických kánonů, podle nichž umělecky nejvýznamnější básníci 19. století byli Králem paradoxně klasifikováni jako „nedbalí veršovci“, zatímco básníci veršující s minimálními odchylkami patřili k historicky bezvýznamným autorům. Jakobson rozpoznal vzrůstající význam rytmické tendence v české poezii na přelomu století; funkční odlišení praktického jazyka a rytmu básnického jazyka traktovaného jako specifický způsob vyvedení řeči ze stavu automatismu, jako subjektivní zaměření na čas řeči, jej vedlo k definitivnímu odmítnutí dosavadních prozodických doktrín. Oproti grafickologické, objek-

9 Jakobson, R.: *Základy českého verše*. Praha 1926, 6.

10 Ibid.

11 Srv. Posudek habilitační práce a ostatní dosavadní vědecké činnosti dr. R. Jakobsona z 21.10.1932, s. 2 (fond R.J., archiv MU v Brně). Posudek přetiskují v studii *Několik poznámek k Jakobsonově habilitaci na Masarykově univerzitě v letech 1932–1933*. Slavia 61, 1992, č.1, 73–81. Dále srv. stať *Mladé zápasy R. Jakobsona*. Universitas-Revue Masarykovy univerzity, 1991, č.5, 12–17. (Spoluautorsky s A. Mikuláškem).

12 Chalupný, E.: *Nová nauka o českém verši*. Nová svoboda 3, 1926, č. 31, 412–413. Fraenk, P.: *(bez názvu)*. Rozpravy Aventina 1, 1925–26, 119. Jednalo se o posmrtně vydanou práci J. Krále *O prozodii české I*. Praha 1923.

tivně kinetické a akustické metodě badatel vyzdvihl fonologickou koncepci versologie založenou na funkční diferenci distinktivních a nedistinktivních prvků. Teze, že rytmická funkce kvantitativní mimo jiné mezoslovními předěly, zejména posouváním přízvukového vrcholu ve verši, má pro české básnictví analogický význam jako kvalita v přízvukové prozodii, polemicky mřila proti mechanicky aplikovaným názorům o závaznosti pravidelného přízvukování v moderní básnické praxi. Každý jazyk v básnické funkci může uplatnit tři rytmotvorné (rytmické) činitele: 1. důraz nebo dynamický akcent, 2. výšku tónu nebo hudební akcent, 3. kvantitu jako časový akcent. Avšak pouze jeden z těchto prvků se stává konstitutivním momentem prozodického systému, do něhož jako do celku vstupují i zevní, mimofonologické podněty: estetická tradice, poměr básnického směru k této tradici a cizí vlivy kulturní.

V této studii se ještě objevila raná formalistická teze o imanentním vývoji básnických forem a prostředků, kdy podle badatele jedno „násilí“ v podobě normovaného střídání dlouhých a krátkých slabik vede k druhému „násilí“, tj. opětovně k normovanému střídání přízvukových a nepřízvukových slabik: „...forma znásilňuje materiál, ale jsou meze, za nimiž je násilí nesnesitelné“¹³. Vítězství českého sylabotónického verše tedy není objektivně dáno určitými vlastnostmi jazyka, ale je jevem nahodilým, subjektivní povahy. Lze tu souhlasit s tezí, že teorie organizovaného násilí básnické formy nad jazykem (v strukturalismu byl tento pojem nahrazen a korigován sémanticky užším termínem „napětí“) byla explicitně přítomna ve většině prací ruského formalismu¹⁴. Na všech úrovních a plánech literárního díla (konstrukce, element, materiál, dominanta, postup, zpracování apod.) probíhá konsekventní boj činitelů deformujících a deformovaných, činitelů silnějších a slabších. Teorie literárního díla byla tak ve svém celku konstituována na potenciálně totalitárním principu — na textové strategii permanentní konfrontace. Na tuto skutečnost jako jeden z prvních reagoval ve své pozitivní, ale zdrženlivé recenzi S.N.Trubeckoj, který polemizoval s tvrzením, že každá prozodie představuje jisté násilí na jazyce: „...nesmíme zapomínat, že trpělivost jazyka (mám-li mluvit obrazně) přece jen není bezmezná a že jazyk nesnese každé násilí... Počet možných respektive v daném jazyce přípustných „násilností“ je vždy omezený a je dán povahou jazyka“¹⁵. Je zajímavé, že již v dopise z 28.7.1921 píše Trubeckoj Jakobsonovi v souvislosti s jeho ranou prací *Новейшая русская поэзия*, že revizi principů literární vědy na základě

13 Jakobson, R.: *Základy českého verše*. Praha 1926, 120.

14 Srv. studii Czaplejewicze, E.: *Między formalizmem a neoidealizmem (wókol myślenia totalitarnego w teorii literatury)*. Przegląd humanistyczny 35, 1991, č. 5–6, 45–60.

15 Srv. recenzi Trubeckého, S. N.: *О чешском стихе*. Slavia 2, 1923, č. 2, 452–460.

poetiky, tj. výzkumu uměleckého jazyka, považuje za nezbytnou a metodologicky nosnou. Na druhou stranu však Trubeckoj konstatuje, že Jakobsonova analytická metoda nezahnuje celistvý pojem „literární díla, jehož estetická funkce nevzniká pouze deformací ozvláštněného jazykového materiálu, ale konstituuje se zejména v závislosti na faktu sociálního života, neboť na estetickém hodnocení díla se podílí rovněž subjekt čtenáře, hledisko jeho subjektivního vkusu.¹⁶ Jak známo, teorii „násilí“ podrobil kritice i J. Mukařovský ve své recenzi uveřejněné v Naši řeči¹⁷. Jeho vystoupení svědčilo o tom, že povolna se formující pražská lingvistická škola kriticky reagovala na podněty ruského formalismu, který již počátkem 30. let chápala jako fakt historický a zároveň jako význačný pokus o atomizaci vědy o literatuře.¹⁸

Jakobsonova publikační činnost počátkem 20. let zahrnuje nejen ryze odborné studie, ale i populární, kulturně laděné články, posilovala jeho autoritu v českém prostředí. Koncem roku 1921 se mladý badatel stal zatímním tiskovým referentem sovětského zastupitelství. Z této funkce odešel k 1.11.1928, kdy se mu naskytl možnost redakčního působení v časopise Slavische Rundschau. Činnost v periodiku pro slovanskou filologii odpovídala Jakobsonově vědecké profilaci spojující dominantní lingvistický aspekt se zájmem o specifickou „literárnost“ slovesných textů, navíc byla v souladu s vžitou tradicí české slavistiky navazující na Jagičovu filologickou koncepci oboru. Přesto k tradiční slavistice propagující v kollárovském duchu ideu slovanské vzájemnosti Jakobson zaujímal kritický postoj: jeho odmítnutí podříditi literární vědu slovanské filologii souviselo s přesvědčením, že celek slovanských literatur je pouhou spekulativní a ideologickou abstrakcí bez pevného gnozeologického základu s nevymezenou metodou a předmětem zkoumání. V tomto směru byl Jakobson ovlivněn statí polského jazykovědce Baudouina de Courtenay *Czy istnieje osobna kultura slowian'ska?*, která poukazyvala, že společenství Slovanů je možné objektivně zkoumat pouze v oblasti jazykových analogií; interpretace literárních konvergencí a koincidence mezi slovanskými literaturami zůstává fikcí a ve svém celku představuje aditivní a typologické spojení nesourodých elementů, mezi nimiž nelze předpokládat těsnější genetickou závislost.¹⁹ V statí *Über die heutigen Vo-*

16 Srv. stat' Toporova, V. N.: *Nikolaj Sergejevič Trubeckoj - vědec, myslitel, člověk*. Советское славяноведение, 1990, č. 6, 51–85; 1991, č. 1, 78–100. V českém tisku na tuto stat' upozornila Olonová, E.: *K 100. výročí narození Nikolaje Sergejeviče Trubeckého (1890–1938)*. In: Česká literatura 39, 1991, č. 6, 564–567. Dále srv. edici *N.S. Trubetzkoy's Letters and Notes*. The Hague - Paris 1975.

17 Naše řeč 10, 1926, č. 6, 174–180; č. 7, 212–221.

18 Mathesius, B.: *Formální metoda*. In: V. Šklovskij, *teorie prózy*. Praha 1948 (2. vyd.), 248–264.

19 J. Baudouin de Courtenay: *Czy istnieje osobna kultura slowiańska?* Przegląd Warszawski 5, 1925, seš. 44, s. 223–226.

raussetzungen der russischen Slavistik Jakobson ironicky reagoval na deklamativní projevy „hejslovanské“ rétoriky obsažené v sémanticky vágních pojmech jako „slovanské jaro“, „slovanské cítění“, „slovanství“ apod.²⁰. V souladu s Baudouinovým stanoviskem upozorňoval na objektivně daný, geneticky vzniklý jazykový základ společenství Slovanů, který ovšem nelze aplikovat na společnou tradici, resp. identické znaky psychologické, antropologické, etnografické, ale i literárněhistorické.

Jakobsonův skepticismus a rezervovaný poměr k společnému předmětu slovanských studií, který by vedle filologických disciplín zahrnoval i zkoumání historického vývoje slovanských národů, myšlenkovou reflexi jejich ideové vzájemnosti, se lišil od obecně uznávaného stanoviska francouzského slavisty A. Mazona, který v článku *Le patrimoine commun des études slaves* (1924) programově nastolil v duchu tradic francouzské slavistiky (E. Denis, L. Leger, A. Meillet ad.) potřebu oborově jednotného slavistického studia²¹. Politicky motivovaný postoj, odrážející objektivní nutnost vědeckého zkoumání všestranné kulturní jednoty Slovanů, rovnoprávně slučující dějiny slovanské vzájemnosti se srovnávací slovanskou gramatikou a literaturou. Jakobsonův kritický poměr k Mazonovu pojetí slavistiky měl hlubší kořeny: již v první studii uveřejněné v Československu *Vliv revoluce na ruský jazyk* (1920–1921) mladý vědec doplnil Mazonovy názory obsažené v knize *Lexique de la guerre et de la révolution en Russie* (Paris 1920); konstatoval, že francouzský pokus o systemizaci a interpretaci jazykových změn spojených s válkou a ruskou revolucí — zejména v lexikální rovině — má své vědecké opodstatnění, avšak konkrétně vytýkal „některé neúplnosti“, především redukci sběru jazykového materiálu na rok 1918, kdy lexikální nově konstituovaná zásoba nebyla ještě v dynamickém pohybu: „Válečné období ve tvoření slov a první rok revoluce nebyly Mazonovi také bezprostředně známy a proto často, aniž znal procesy, konstatuje hotové rezultáty, na jejichž podkladě teprve pomocí domněnek proces rekonstruuje.“²² Z těchto důvodů Mazon „bývá nucen hledati objasnění jinde“²³. Mazonova replika se projevila v stručné poznámce na adresu Jakobsonovy rané monografie *О чешском стихе...* publikované v renomovaném slavistickém periodiku *Révue des études slaves* (1923). Francouzský slavista se v ní kriticky dotkl vlastní vědecké hodnoty Jakobsonovy práce: „L’auteur n’apporte ni un historique ni même

20 Jakobson, R.: *Über die heutigen Voraussetzungen der russischen Slavistik*. *Slawische Rundschau*, 1.1929, 629–646.

21 Mazon, A.: *Le patrimoine commun des études slaves*. *Révue des études slaves* 4, 1924, 113–132.

22 Jakobson, R.: *Vliv revoluce na ruský jazyk*. *Nové Atheneum* 2–3, 1920–1921, č. 3, 110.

23 *Ibid.*

une description précise des divers types de vers qu'offre la poésie tchèque une époque donnée ...l'ouvrage manque d'équilibre et n'aboutit pas des conclusions nettes".²⁴ Třeba si ale uvědomit, že oboustranně vyostřený a nevraživý poměr, který přetrvával ještě v 30. letech a jehož se účelově dovolávali představitelé neslovanské filologie na Masarykově univerzitě v Brně — odpůrci Jakobsonovy docentské habilitace, mohl pouze částečně přispět k potvrzení Jakobsonova filologického chápání slavistických studií.²⁵ V této souvislosti je nutno doplnit, že badatel svůj kritický poměr k slavistice již v průběhu 20. let korigoval systematickým využitím komparatistické metody na svých poetologických a mediivistických studiích. V této iniciativě lze spatřovat jistou odlišnost od strukturální školy Mukařovského, která zachovávala ke komparatistice a následně ke slavistice rezervovaný postoj: nevyjasněný vztah mezi literární teorií a komparatistikou jako „vlivologickou“ literárněhistorickou disciplínou odrážel dichotomii synchronie a diachronie vyplývající z absolutizace imanentního vývoje národní literatury jako relativně uzavřeného systému, do něhož přesahy z ostatních systémů (byť slovanských literatur) zasahují nahodile a nepodstatně.

Jakobson počátkem 20.let — od založení filologického periodika *Slavia* roku 1922 — realizoval slavistický a komparatistický aspekt svého vědeckého úsilí třemi způsoby: 1. badatelovy studie metodologicky vycházely z komparatisticko-lingvistického základu; většinou se jednalo o bilaterální komparaci, která synchronně analyzovala vzájemné vztahy a souvislosti jazykového, resp. literárního fenoménu v oblasti morfologické, fonetické, fonologické, versologické apod. (např. konfrontace rytmicko-syntaktických zvláštností ruského a českého verše). Zejména Jakobsonovy práce versologické z počátku 20. let konstituovaly metodologické základy literárněteoretického výzkumu slovanské srovnávací metriky, a to i v oblasti rekonstrukce ústního verše praslovanského. Komplexní deskripce veršových struktur se opírala o zásadně nová kritéria objektivní vědecké analýzy prozodických systémů traktovaných principiálně na moderní folologické bázi.²⁶ 2. Část badatelových statí systematicky směřovala do sféry dějin moderní slavistiky; např. v prvním ročníku *Slavie* Jakobson společně s Bogatyrevem podali podle Murkova svědectví „vítaný přehled úplně neznámé ruské slavistiky za poslední dobu“²⁷. Vedle

24 M a z o n , A. : *Tchèque et Slovaque*. *Révue des études slaves* 3, 1923, č. 1–2, 144.

25 Srv. naši stat' *Několik poznámek k Jakobsonově habilitaci na Masarykově univerzitě v letech 1932–1933*. *Slavia* 61, 1992, č. 1, 73–81.

26 V tomto výčtu odkazujeme z nedostatku místa na bibliografii Jakobsonových prací: S c h o o n e v e l d , C. H. : *Roman Jakobson. A bibliography of His Writings*. The Haag-Paris 1971. Dále R u d y , S. : *Roman Jakobson 1896–1982. A Complete Bibliography of his Writings*. Berlin 1990.

27 M u r k o , M. : *Ратѣти*. Praha 1949, 175. Jednalo se o studie *Славянская филология в России за годы войны и революции*. *Slavia* 1, 1922, 171–184, 457–469 a

zásadních slavisticky orientovaných studií Jakobson publikoval v odborném i denním tisku řadu nekrologů, portrétů a jubilejních medailonů hodnotících slavistickou činnost svých učitelů a kolegů (Fortunatov, Šachmatov ad.). 3. Intenzivní recenzentské působení sledující soudobou slavistickou produkci polskou, německou, ruskou, francouzskou, anglickou a českou. Třeba doplnit, že Jakobson své kritické stanovisko ke srovnávacímu celku slovanských literatur v průběhu 30. let v souvislosti s praktickou argumentací PLK zásadně změnil: vleklá polemika s kulturním ideologem nacismu Konradem Bittnerem přispěla k formulaci svébytnosti a oprávněnosti slovanských literatur jako vnitřně diferencované, ale gnozeologicky zkoumatelné struktury. Později Jakobson názory k této problematice shrnul do knižní studie *Moudrost starých Čechů* (New York 1943), definující konstitutivní znaky národní ideologie. Odtud vede již přímá cesta k stati *The Kernel of Comparative Slavic Literature*, kterou jsme vzpomenuli úvodem a která zásadním způsobem zdůvodnila potřebu a oprávněnost rozvoje a fungování slovanské filologie.

